

МЕТАФОРИЧНІ НАЙМЕНУВАННЯ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ*Лехніцька Світлана Іванівна,**асп.**Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

У статті розглядаються причини виникнення метафоричних найменувань у номенклатурі лікарських засобів. Однією з типових особливостей сучасних наукових терміносистем є використання образних мовних засобів для номінації спеціальних понять чи об'єктів даної галузі науки. Фармацевтичні номенклатурні найменування, подібно до інших лексичних одиниць, крім номінативної функції виконують також пізнавальну і комунікативну функції, оскільки є засобами пізнання навколишнього світу та носіями позамовної інформації, у тому числі й комерційної. Метафоричні назви лікарських засобів залежно від лексико-семантичного та граматичного наповнення компонентів можна розподілити на п'ять умовних груп: з анатомічним (назви частин тіла, обличчя), аксіологічним (оцінка, зовнішня характеристика), темпоральним (час дії препарату), агентивним (дія препарату) та ономастичним (використання власних назв) компонентами.

Ключові слова: терміносистема, комерційна інформація, метафоричне найменування, терміноелемент.

Сучасна фармацевтична терміносистема належить до наукових систем відкритого типу, що постійно оновлюються і розвиваються за рахунок появи нових одиниць та виходу з ужитку застарілих. Цей процес обумовлений впливом як мовних, так і позамовних чинників. Головний позамовний фактор розвитку терміносистеми є необхідність у найменуванні нових лікарських засобів, які з'являються внаслідок розвитку фармацевтичної науки. Таким чином, формування фармацевтичної термінології відбувається під впливом трьох головних чинників: 1) практична необхідність номінації нових наукових об'єктів; 2) носії мови, які використовують у номенклатурі різні за походженням мовні джерела; 3) загальні принципи та механізми словотворення [Ивина 2003, 168].

Однією з типових особливостей сучасних наукових терміносистем є використання образних мовних засобів для номінації спеціальних понять чи об'єктів даної галузі науки. Останнім часом поживавився інтерес дослідників (І.Е. Шиманська, Л.С. Рудинська, І.С. Гавриліна, Л.О. Ліпіліна, Р.С. Цаголова, Л.В. Івіна) до вивчення метафоричних найменувань у сучасній термінології. Саме метафора забезпечує швидке й ефективне найменування нових явищ і об'єктів, які з'являються в результаті наукових здобутків.

Потік наукової інформації постійно зростає та вимагає підвищення інтенсивності інформаційного обміну у всіх галузях знань. Щоб забезпечити комунікативні потреби наукової спільноти термінознавцям потрібно наполегливо працювати над стандартизацією та уніфікацією наукової термінології, зокрема фармацевтичної. Комунікативний процес передбачає доступну, зрозумілу мову, де цілком слушною є метафорична номінація: "ученому необхідна метафора як місток між старими і новими теоріями, коли лише за допомогою метафори можна утворити нові змісти в нових теоріях. Наукова метафора адекватно виконує свої завдання в процесі комунікації, створює точний науковий образ номінації" [Дудецкая 2003, 35].

Процес формування спеціальних термінів і найменувань має певні закономірності: з усіх можливих варіантів термінотворення обираються лише ті, які з найбільшою точністю відбивають сутність номінованого об'єкта чи явища. У подальшому

новий термін повинен адаптуватися і закріпитися у відповідній номенклатурі, а можливо, і в загальнонавчальній лексиці.

Фармацевтичні номенклатурні найменування, подібно до інших лексичних одиниць, крім номінативної функції виконують також пізнавальну і комунікативну функції, оскільки є засобами пізнання навколишнього світу та носіями різноманітної позамовної інформації, у тому числі й комерційної. Назви готових лікарських засобів, призначені для розповсюдження у торговельній мережі, насамперед виконують диференційну функцію, яка полягає у тому, щоб розрізнити препарати з однаковим складом діючих речовин, створені різними виробниками. В такому випадку фармацевтичний термін містить додаткову інформацію про спосіб дії препарату, віковий ценз, статеву приналежність, назву країни або фірми виробника і т.п., оскільки головна його функція – це виражати одиничне поняття про певний предмет і вирізняти його серед інших. Так, назва будь-якого лікарського засобу має вирізнятися своєю фонетичною та графічною формою в загальній фармацевтичній номенклатурі. Отже, можливість залучати виразні слова чи словосполучення з різноманітних семантичних сфер, які інколи навіть мають парадоксальне звучання, суттєво розширює можливості терміноутворення і дозволяє з найбільшою образністю давати назви новим предметам чи явищам [Ивина 2003, 17].

Важливою мовною характеристикою сучасної фармацевтичної терміносистеми є гетерогенність її походження. Як добре відомо, традиційним джерелом для творення фармацевтичних термінів є грецька та латинська мови. Але останнім часом з'явилася чимала кількість найменувань лікарських засобів, створених на базі сучасних європейських мов, наприклад, англійської чи російської. Подібна тенденція до "багатомовності" фармацевтичної термінології є одним з важливих джерел виникнення нових фармацевтичних назв.

Зрозуміло, що у такому випадку враховують мовні уподобання потенційних споживачів ліків, а також країну, де поширюється той чи інший лікарський засіб, наприклад: *Negrustin* (Негрустин), *Ves-norma* (Вес-норма), *Rost-norma* (Рост-норма), *Son-norma* (Сон-норма), *Uspokoi* (Успокой), *Nova figura* (Нова фігура) – препарати, призначені для поширення у Росії та країнах СНД. Досить часто виникає поєднання класичних терміноелементів з елементами інших сучасних мов, наприклад, англійської: *Osteocare*, де **oste(o)-** від гр. *osteon* – кістка, англ. **care** – піклування; російської або української: *Osteodar*, де **oste(o)-** від гр. *osteon* – кістка, **dar** – від рос. або укр. дар. Деякі фармацевтичні назви складаються з двох неklasичних терміноелементів, наприклад: *Ocodrops*, де **oco-** від укр. око та англ. **drops** – краплі. Подібний мовний синтез підсилює метафоричність новоствореного терміна, оскільки традиційні медичні терміни: анатомічна назва (гр. *osteon*), назва лікарської форми (англ. *drops*) поєднуються із загальнонавчальними лексемами: дар, око, піклування.

Метафоричні назви лікарських засобів залежно від лексико-семантичного та граматичного наповнення компонентів можна розподілити на п'ять умовних груп: з *анатомічним* (назви частин тіла, обличчя), *аксіологічним* (оцінка, зовнішня характеристика), *темпоральним* (час дії препарату), а також *агентивним* (призначення, дія препарату) та *ономастичним* (використання власних назв) компонентами.

До першої групи належать такі складні та складені номенклатурні терміни, які містять назви частин тіла людини, наприклад: *Dlyanos* – словосполучення прийме-

ника для з іменником **нос**; *Hair fare*, де англ. **Hair** – волосся, англ. **fare** – живлення; *Babydent*, де англ. **Baby** – немовля, терміоеlement **-dent** – від лат. **dens, dentis** – зуб.

До другої групи належать фармацевтичні назви, які визначають якісну характеристику препарату або результату його застосування, наприклад: *Little friend*, де англ. **Little** – маленький, **friend** – друг; *Healthy sleep*, де англ. **Healthy** – здоровий, англ. **sleep** – сон, російський синонім англійської назви – *Dobroson*, або українська назва препарату для схуднення *Nova figura* та ін.

До третьої групи належать назви лікарських засобів, які визначають термін (час) дії препарату, наприклад, англійська назва: *Flur-a-day*, де **Flur** – від англ. **Fliorine** – фтор, **a day** – на день.

До четвертої групи належать фармацевтичні назви, які вказують на призначення, дію препарату, наприклад, назви препаратів з седативною дією: *Uspokoi* (Успокой), *Negrustin* (Негрустин); протизастудні препарати: *Stopgripan*, де англ. **Stop** – зупиняти, лат. **grippus** – грип; *Stopangin*, де **angin** – від лат. **angina** – ангіна; *Stop-Flu*, де англ. **Flu** – грип; *Stoptussin*, де **tuss** – від лат. **tussis** – кашель та ін. Для цієї групи номенклатурних термінів властиве використання форм наказового способу дієслова (успокой, стоп) або віддієслівних іменників ("негрустин").

До п'ятої групи належать номенклатурні одиниці, до складу яких увійшли власні назви, наприклад, назви контрацептивних препаратів: *Jeanine* (Жанін), *Yarina* (Ярина). Крім сучасних антропонімів, у фармацевтичній номенклатурі вживаються також теоніми – імена античних богів і героїв, наприклад: *Aurora hot sip* ("Аврора гарячий ковток"), де лат. **Aurora** – богиня ранкової зорі, англ. **hot sip** – гарячий ковток. Це лікарський засіб, який застосовується при застуді вранці, в гарячому вигляді. До цієї групи увійшли також такі назви: *Morphinum*, *Higia*, *Adonis-Brom*, які походять від божественних імен з грецького пантеону: Морфей, Гігія, Адоніс. Кожне із запозичених слів у межах метафоричного терміна не лише набуває особливого звучання, але й забезпечує утворення нової лексичної одиниці, яка називає не існуючий раніше концепт [Ивина 2003, 125].

Проаналізувавши метафоричні назви лікарських препаратів, можемо зробити такі попередні висновки: 1) сучасна фармацевтична терміносистема належить до наукових систем відкритого типу, що постійно оновлюється і розвивається через появу нових одиниць та виходу з ужитку застарілих; 2) однією з особливостей цієї терміносистеми є образна номінація, яка вживається для визначення спеціальних понять чи об'єктів даної наукової галузі; 3) номенклатурні найменування виконують пізнавальну і комунікативну функції, оскільки є засобами пізнання навколишнього світу та містять позамовну інформацію; 4) можливість залучати виразні слова чи словосполучення з різноманітних семантичних сфер, поширює діапазон процесу терміноутворення та дозволяє з найбільшою образністю давати назви новим предметам чи явищам; 5) було виявлено п'ять семантичних груп термінів з метафоричною номінацією, які складають основу фармацевтичної номенклатури: з анатомічним, аксіологічним, темпоральним, агентивним, ономастичним компонентами.

В статье рассматриваются причины возникновения метафорических наименований в номенклатуре лекарственных средств. Одной из особенностей современных научных терминосистем является использование образных языковых средств для номинации специальных понятий или объектов данной области науки. Фармацевтические номенклатурные наименования, подобно другим лексическим

единицам, кроме номинативной функции выполняют также познавательную и коммуникативную функции, поскольку являются средствами познания окружающего мира и носителями разнообразной внеязыковой информации, в том числе и коммерческой. Метафорические названия лекарственных препаратов в зависимости от лексико-семантического и грамматического наполнения компонентов можно разделить на пять условных групп: с анатомическим (названия частей тела, лица), аксиологическим (оценка, внешняя характеристика), темпоральным (время действия), агентивным (результат действия препарата) и ономастическим (употребление имен собственных) компонентами.

Ключевые слова: терминосистема, коммерческая информация, метафорическое наименование, терминологический элемент.

The article observes the main reasons, which provoke the metaphorical names in the nomenclature of drugs. Pharmaceutical names besides nominative function also have communicate and cognitive functions. Pharmaceutical term should stand out for its phonetic and graphic form in nomenclature of drugs. Metaphorical names of drugs we can divide according to semantic filling into five groups: anatomical, axiological, temporal, agentical, onomastic.

Key words: term system, commercial information, metaphorical names, term element.

Література:

1. Бертрам Г. Катцунг. Клиническая фармакология. – Т.2 / Бертрам Г. Катцунг. – М., 1998. – 670 с.
2. Вейсман А.Д. Греческо-русский словарь / А.Д. Вейсман. – М., 1991. – 686 с.
3. Гаврилина И.С. Моделирование и когнитивные основания терминосистемы профилактической токсикологии в современном английском языке: автореф. дис. на соискание уч. степ. канд. филол. наук: спец.10.02.19 "Теория языка" / И.С. Гаврилина. – М., 1998. – 24 с.
4. Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь / И.Х. Дворецкий. – М., 2000. – 846 с.
5. Дремова Н.Б., Березникова Р.Е. Номенклатура лекарственных средств: особенности формирования и фармацевтическая информация // Нина Борисовна Дремова, Римма Евгеньевна Березникова. – Курск, 2002. – 152 с.
6. Дудецкая С.Г. Метафорическая номинация в английской стоматологической терминологии / Научные и методические проблемы медицинской терминологии. – М., 2003. – С. 34–36.
7. Ивина Л.В. Лингво-когнитивные основы анализа отраслевых терминосистем / Л.В. Ивина. – М., 2003. – 304 с.
8. Компендиум. Лекарственные препараты 2008 // В.Н. Коваленко, А.П. Викторова. – К., 2008. – 2132 с.
9. Липилина Л.А. Когнитивные аспекты семантики метафорических инноваций: автореф. дис. на соискание уч. степ. канд. филол. наук: спец.10.02.19 "Теория языка" / Л.А. Липилина. М. 1998. – 24 с.
10. Машковский М.Д. Лекарственные средства / М.Д. Машковский. – М., 2006. – 1216 с.
11. Ракина В.А. Ономастические реалии: лингвокультурологический и прагматический аспекты: автореф. дис. на соискание уч. степ. канд. филол. наук: спец.10.02.19 "Теория языка" / В.А. Ракина. – Краснодар, 2007. – 38 с.
12. Рудинская Л.С. Современные тенденции развития гематологической терминологии: автореф. дис. на соискание уч. степ. канд. филол. наук: спец.10.02.19 "Теория языка" / Л.С. Рудинская. – М., 1997. – 27 с.
13. Фарминдекс' 98 – лекарственные препараты // В.Н. Коваленко, А.П. Викторова. – К., 1998. – 1148 с.
14. Чернявский М.Н. Латинский язык и основы фармацевтической терминологии / М.Н. Чернявский. – М., 1975. – 320 с.
15. Цаголова Р.С. Лексико-семантические особенности політико-экономической терминологии / Р.С. Цаголова. – М., 1985. – 146 с.
16. Шиманская И. Э. Терминологические инновации в области современной архитектуры: автореф. дис. на соискание уч. степ. канд. филол. наук: спец.10.02.19 "Теория языка" / И.Э. Шиманская. – К., 1990. – 24 с.
17. Modern drug encyclopedia and therapeutic index. – New York, 1946. – 1157 p.
18. Vitamins and hormones. Advances in research and applications. – New York, 1956, Vol. XII. – 305 p.